

MPRA

Munich Personal RePEc Archive

The Danger which Hangs Over the Romanian Economy

Georgescu, George

10 December 2004

Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/23795/>
MPRA Paper No. 23795, posted 13 Jul 2010 19:07 UTC

The Danger which Hangs Over the Romanian Economy

George Georgescu
Institute of National Economy

Abstract. The study is focusing on excessive current account deficits accumulation which is endangering the perspectives of Romania's long-term external financial position. In order to reveal the real drivers of current account balance, the development of two distinctly components of the foreign trade has been examined, the importance of IPT (Inward Processing Trade) being highlighted.

Keywords: Inward Processing Trade, Current Account, Economic Growth, External Debt.

Jel Classification: F13, F15, F43

Note: This study has been published in the Romanian language under the original title *Marele pericol care planează asupra economiei*, in the monthly Journal Bilanț, No 4, Bucharest, January 2005.

Marele pericol care planează asupra economiei

George Georgescu

1. Comerțul exterior are două fețe

Evoluția comerțului internațional demonstrează existența a două componente ale acestuia, relativ distincte:

- O primă componentă este dată de comerțul exterior propriu-zis (clasic) cu produse ce fac obiectul exportului final (direct) al agenților economici din țara respectivă pe diferite piețe și respectiv al importului de bunuri ce intră în sistemul de prelucrare (inclusiv pentru realizarea de produse destinate exportului) sau consum din acea țară.

În acest caz regimul vamal al mărfurilor este de export sau de import definitiv, iar fluxul bancar (încasări și plăți) coincide cu fluxul vamal (comercial).

- Cea de-a doua componentă, într-o extindere continuă în ultimii ani, este dată de fluxurile de produse ce fac obiectul perfecționării active/pasive sau OPT/IPT (Outward/Inward Processing Trade), operațiune cunoscută și sub denumirea, improprie în opinia noastră, de lohn. Acestea au o natură comercială doar prin faptul că traversează frontiere și, din acest punct de vedere, trebuie să se supună reglementărilor vamale. Altfel, ele nu reprezintă decât un transfer geografic de bunuri în căutarea unor resurse mai convenabile, de muncă în cazul în speță, țara beneficiară a IPT nefiind de fapt exportatoare a produselor prelucrate (sau transformate, inclusiv asamblate) respective, a căror proprietate nu îi aparține și care nici nu are vreun merit sau influență în privința destinației finale a acestora.

În acest caz, regimul vamal al mărfurilor este de import sau de export temporar, iar fluxul bancar real este reprezentat doar de încasările din IPT și nu corespunde fluxului vamal (comercial).

Includerea IPT în statistica fluxurilor comerciale externe reprezintă în realitate o convenție internațională. Dacă dimensiunea acestora este semnificativă, ca în cazul României, orice interpretare a datelor privind evoluția comerțului exterior fără a ține seama de această convenție, așa cum

se și întâmplă în fapt, este o eroare nepermisă, atât pentru cercetătorii fenomenului, cât mai ales pentru autoritățile statului.

Schematic, în anul 2003, comerțul exterior al României, total și separat pe cele două componente menționate se prezintă astfel:

IMPORTURI	EXPORTURI
TOTALE (A+B): 21,2 mld. euro*	15,6 mld. euro
Din care:	
A. FINALE: 14,5 mld. euro	6,9 mld. euro
B. IPT**: 6,4 mld. euro	8,7 mld. euro

*** Inklusiv 0,3 mld. euro leasing financiar**
****Valoarea importurilor pentru IPT de 6,4 mld. euro este nominală (nu se plătește), fiind inclusă și în valoarea exporturilor după IPT de 8,7 mld. euro, ceea ce se încasează efectiv fiind diferența de 2,3 mld. euro.**

2. Exporturile românești cresc aparent

În condițiile terapiei de șoc suferite de exporturile românești în primii ani ai deceniului 1990, în special ca urmare a dispariției CAER, cu reverberații severe în întreaga economie națională, fluxurile comerciale ale țării noastre au fost treptat reorientate către spațiul Uniunii Europene, sens determinat și de efectele semnării Acordului European de Asocierie în feb. 2002. Mai importantă decât dimensiunea sa relativă, respectiv majorarea ponderii UE în exporturile totale ale României de la cca 35% în 1992 la cca 68% în 2003, însoțită de o sporire semnificativă a UE și în totalul importurilor, este creșterea în valoare absolută a exporturilor în UE de la doar 1,2 mld. euro în 1992 la 10,6 mld. euro în 2003 precum și a importurilor din UE de la cca 2 mld. euro la peste 12,2 mld. euro în perioada menționată.

Majorarea exporturilor totale ale României s-a datorat în proporție de cca $\frac{3}{4}$ creșterii exporturilor în UE. La rândul său, această creștere a fost determinată în mod hotărâtor de amplificarea operațiunilor în regim de perfecționare activă (componenta IPT), care au ajuns să dețină în ultimii ani aproape 60% din totalul exporturilor și respectiv peste 75% din exporturile totale în UE. Practic, factorul decisiv al creșterii exporturilor totale și respectiv a celor în UE l-a reprezentat avantajul comparativ al României în privința costurilor inferioare ale mâinii de lucru, care a atras o parte din subcontractarea externă (outsourcing), în expansiune accelerată pe plan internațional în ultimii ani. În acest sens, este semnificativ că, în 2003, din exporturile totale ale României de 15,6 mld. euro, cca 8,7 mld. euro au fost constituite din exporturi în regim IPT, din care statele UE au absorbit cca 7,4 mld. euro, respectiv 85%.

Deci, în cea mai mare măsură, majorarea fluxurilor comerciale ale României nu reprezintă meritul restructurării economiei, creșterii competitivității produselor românești sau promovării unor politici comerciale de succes, ci efectul utilizării țării noastre ca una din bazele, destul de restrânse de altfel, pentru outsourcingul global.

Dacă extinderea IPT în România reprezintă în esență un fenomen pozitiv, având o importantă contribuție la crearea și creșterea PIB, motivația lui economică și nu comercială face ca o evaluare corectă a stării comerțului exterior al țării noastre să excludă această componentă din imaginea de ansamblu și să se concentreze strict la produsele ce fac obiectul exportului final (definitiv) și respectiv al importului final (definitiv).

3. Deficitul comercial este mai mare decât cifrele publicate oficial

O radiografie atentă a comerțului exterior cu produse exclusiv românești, făcând abstracție de fluxurile IPT, pune în evidență faptul că **deficitul comercial real este mult mai mare decât cel aparent, care include IPT, și încă de o manieră absolut îngrijorătoare** (vezi Tabelul nr. 1).

Astfel, dacă exporturile finale de produse românești au crescut în medie cu 17% anual în perioada 1999-2003, importurile finale s-au majorat cu 22% anual, rezultând o creștere a deficitului comercial real de la 2,9 mld. euro la 7,6 mld. euro în această perioadă.

Exporturile finale au fost și rămân subdimensionate, ceea ce reflectă potențialul modest al economiei românești în raport cu cerințele piețelor externe. În privința structurii exporturilor finale, prevalența materiilor prime sau produselor cu nivel redus de prelucrare (agroalimentare, minerale, chimice, lemn, metale), care dețin împreună cca 3/4 din acestea, relevă competitivitatea externă scăzută a produselor românești.

Tabel nr.1

Exporturile și importurile finale, ponderea lor în schimburile comerciale totale, precum și deficitul comercial aparent și real

- mil. euro -

	1999	2000	2001	2002	2003
EXPORT TOTAL	7977	11273	12722	14675	15614
Exporturi finale	3663	4942	5122	6402	6872
% în export total	45,9	43,8	40,3	43,6	44,0
IMPORT TOTAL	9927	14235	17383	18881	21201
Importuri finale	6522	9016	11532	12577	14457
% în import total	63,0	63,3	66,3	66,6	68,2
DEFICIT COMERCIAL					
(FOB – CIF)					
- Total (aparent)*	-1950	-2962	-4661	-4206	-5587
- Real (corectat)	-2859	-4074	-6410	-6175	-7585

Sursa: INSSE

Este important de precizat că adâncirea deficitului comercial real nu se datorează unui factor anume (dependența de petrol de ex.), ci reprezintă caracteristica definitorie a evoluției întregii structuri a comerțului exterior, având în vedere deteriorarea balanței comerciale la aproape toate cele 20 secțiuni de produse (conform clasificării HS).

Practic, doar la secțiunile Lemn (inclusiv mobilă) și Metale (inclusiv fier vechi), România mai reușește să înregistreze excedente comerciale. Chiar și în cazul secțiunii Materii textile și articole se constată o balanță comercială deficitară, ceea ce demonstrează că aproape întregul sector se bazează pe comenzile externe în regim IPT. Confecțiile românești exportate în nume propriu nu își găsesc decât într-o mică măsură clienți direcți pe piața mondială, fiind puternic concurate și pe piața internă.

În consecință, se poate afirma că reorientarea comerțului exterior al României în perioada tranziției s-a făcut în detrimentul echilibrului extern al țării noastre, implicând deteriorarea gravă a deficitului comercial și de cont curent.

4. Exportul nu poate susține creșterea

Deși consolidarea în ultimii ani a stabilității macroeconomice poate fi de natură să confere un grad mai mare de certitudine privind perspectivele dezvoltării României, persistă numeroase elemente de risc, mai ales pe termen mediu și lung, a căror materializare poate avea un impact major asupra gestionării adecvate a situației financiare externe.

În scopul recuperării sau măcar atenuării decalajelor în raport cu statele UE și cu alte țări dezvoltate, România trebuie să înregistreze ritmuri de creștere economică ridicate, respectiv de peste 5% anual, pe un orizont de timp îndepărtat. Având în vedere că în viitorul previzibil este puțin probabilă schimbarea semnului negativ al contribuției exportului net la creșterea PIB, pe latura cererii, factorul decisiv al dezvoltării economice se așteaptă să fie cererea internă și, în cadrul acesteia, formarea brută de capital fix.

Dilema fundamentală a dezvoltării economiei românești provine din faptul că, datorită configurației sale structurale și necesarului de investiții, menținerea unor ritmuri relativ înalte de creștere în condițiile de mai sus presupune deteriorarea severă a balanței comerciale. În acest sens, problema limitei până la care poate fi susținut dezechilibrul financiar extern devine de o importanță vitală.

Din această perspectivă, apreciem că efectul advers al deficitului comercial se resimte cel mai acut asupra contului curent al balanței de plăți externe. Experiența majorității țărilor lumii demonstrează că raportul între exportul și importul de bunuri este cel care determină configurația finală a

contului curent. Doar în cazul unui excedent/deficit comercial relativ redus, o importanță deosebită pentru înclinarea într-un sens sau altul a balanței contului curent o poate avea starea balanței serviciilor, a veniturilor și/sau a transferurilor curente. Este știut că o situație de deficit a contului curent impune, în scopul echilibrării balanței de plăți externe, o situație de excedent a contului de capital și financiar, având, în principiu, două surse majore de finanțare: investițiile străine (fluxuri autonome) și respectiv împrumuturi externe (fluxuri compensatorii).

Dacă admitem că datele privind comerțul exterior al României sunt “umflate” cu valoarea nominală a importurilor pentru IPT, care este inclusă și în valoarea exporturilor după IPT, atunci este evident că acestea, preluate ca atare, distorsionează și contul curent al balanței de plăți externe. Așa cum s-a relevat anterior, acest tip de distorsiune derivă din faptul că fluxurile comerciale (vamale) nu coincid cu fluxurile bancare de încasări și plăți efective (reale), care ar trebui să se regăsească în balanța contului curent.

Mai mult, dacă se dorește o evidență absolut corectă a contului curent al balanței de plăți externe, nu se poate face abstracție de o altă distorsiune indusă de includerea IPT în datele de comerț exterior. Atât timp cât, din punct de vedere economic, acesta este similar cu transferul de muncă, din punct de vedere financiar el ar trebui să fie aferent mai degrabă capitolului venituri al contului curent.

Este adevărat că balanța de plăți externe a României și, în cadrul acesteia, balanța contului curent, este construită conform metodologiei FMI, dar, în mod evident, aceasta a fost concepută pentru situații general valabile, în care influența unor factori ca IPT este considerată neglijabilă, așa cum se și întâmplă în cazul multor state.

Pentru România, în scopul evaluării capacității sale reale de plăți externe pe termen mediu și lung și, în particular, a evoluției posibile a contului curent, este esențial să se aibă în vedere ambele tipuri de distorsiune menționate. Fenomenul IPT pare însă să nu se situeze în zona de percepție a autorităților guvernamentale și monetare din țara noastră. Astfel, scapă total atenției caracterul lui volatil, precum și faptul că fenomenul a intrat deja pe o pantă de descreștere marginală, iar la unele produse (încălțăminte de ex.), chiar într-o diminuare a valorilor absolute. Contribuția previzibil în scădere relativă a IPT ca sursă de venituri la încasările valutare ale României, precum și limitele capacității de creștere a altor componente ale contului curent

pentru a o compensa, riscă să creeze probleme insurmontabile susținerii deficitului acestuia.

5. Deficitul de cont curent, la cota de alarmă

Din datele prezentate în Tabelul nr. 2 rezultă că, **în cazul României, fluxurile bancare reale de încasări și plăți sunt semnificativ inferioare în raport cu cele relevate de datele oficiale ale BNR, evidențiate în contul curent al balanței de plăți externe.** Chiar dacă soldul negativ al balanței contului curent rămâne același în urma corecției, faptul că încasările valutare sunt în realitate mai mici (14,1 mld. euro față de 20,5 mld. euro, respectiv cu peste 30%) deteriorează sensibil nivelul unor indicatori pe baza cărora se evaluează situația financiară externă a României.

Tabel nr. 2

Contul curent al balanței de plăți externe a României (aparent) și corectat (real) în anul 2003

- mld. euro -

	Varianta oficială a BNR			Varianta corectată în funcție de fluxul real de încasări și plăți			Varianta fără includerea încasărilor din IPT		
	CREDIT	DEBIT	SOLD	CREDIT	DEBIT	SOLD	CREDIT	DEBIT	SOLD
CONTUL CURENT (A+B+C)	20,5	23,4	-2,9	14,1	17,0	-2,9	11,8	17,0	-5,2
A. Bunuri și servicii	18,3	22,2	-3,9	11,9	15,8	-3,9	9,6	15,8	-6,2
a) Bunuri	15,6	19,6	-4,0	9,2*	13,4**	-4,2	6,9	13,4	-6,5
b) Servicii	2,7	2,6	0,1	2,7	2,4***	0,3	2,7	2,4***	0,3
B. Venituri	0,3	0,9	-0,6	0,3	0,9	-0,6	0,3	0,9	-0,6
C. Transferuri	1,9	0,3	1,6	1,9	0,3	1,6	1,9	0,3	1,6

* încasări reale, provenind din exporturile finale și din veniturile aferente operațiunilor de prelucrare în regim IPT.

** plăți reale, respectiv pentru importurile finale (FOB, respectiv prin împărțirea importurilor CIF la coeficientul 1,0834), ținând seama și de importurile în regim de leasing financiar.

*** plăți reale de servicii, estimate la subcapitolul transport mărfuri, pe baza coeficientului CIF/FOB.

Sursa: Calcule proprii, BNR

Spre exemplu, serviciul datoriei externe pe termen mediu și lung raportat la exportul de bunuri și servicii în anul 2003 a fost în realitate 27,1% și nu 17,6%, așa cum se menționează în Raportul Anual al BNR, iar datoria externă pe TML raportată la exportul de bunuri și servicii a fost de 130,5% și nu de 84,5%. De asemenea, gradul de deschidere al economiei românești, exprimat ca raport între exporturi și PIB a fost în realitate 18,2% în 2003 și nu 30,9% așa cum o indică cifrele oficiale. Gradul real de acoperire a importurilor (finale) prin exporturi (finale), indicator esențial în evaluarea riscului de țară din punctul de vedere al stabilității financiare externe, a fost de numai 47,5% în 2003 în cazul României, unul dintre cele mai scăzute din lume.

Ținând seama de corecțiile efectuate, **situația financiară externă reală a României este mult mai fragilă decât transpare din statisticile oficiale.** Dacă, teoretic, s-ar face abstracție de încasările din IPT, caz în care deficitul de cont curent ar fi de 5,2 mld. euro, respectiv peste 10% din PIB, aceasta ar deveni chiar dramatică.

Pentru a dispune de o evaluare corectă a modului în care se realizează echilibrului financiar extern în prezent, trebuie recunoscut că ceea ce susține contul curent și implicit balanța de plăți externe sunt încasările valutare provenite din remunerarea factorului muncă în contul străinătății (singurul avantaj comparativ semnificativ al României). Cele cca 2,3 mld. euro din IPT și respectiv cca 1,6 mld. euro din transferuri curente nete (în principal venituri repatriate de muncitorii români din străinătate), au permis atenuarea deficitului de cont curent până la 5,7% în PIB în 2003. Precizăm că acest deficit a fost finanțat în proporție de cca 70% din fluxurile de investiții străine și respectiv cca 30% prin împrumuturi externe.

Privind în perspectivă pe termen lung posibila evoluție a unor capitole ale contului curent al balanței de plăți externe, putem face următoarele ipoteze (fluxuri nete) pentru România anului 2010:

- **Bunuri:** creșterea exporturilor finale cu 10% anual, atingând un nivel de cca 14 mld. euro; încetinirea creșterii IPT, precum și limitarea veniturilor aferente la 4 mld. euro, deci un potențial max. al încasărilor din export de 18 mld. euro; pe de altă parte, o creștere cu 10% anual a importurilor finale (FOB) presupune atingerea unui nivel de cca 27 mld.

euro, rezultând în consecință, un deficit comercial FOB-FOB de 9 mld. euro;

- **Servicii:** este de așteptat o creștere graduală a excedentului, în special ca urmare a valorificării potențialului turistic și de servicii IT, până la un max. evaluat la 2 mld. euro;
- **Venituri:** creșterea deficitului pe măsura sporirii datoriei externe (implicit a serviciului anual al dobânzii) și a investițiilor străine (implicit a profitului repatriat), riscând atingerea unui min. de 2 mld. euro.
- **Transferuri curente:** majorarea excedentului transferurilor curente (salarii repatriate de muncitorii români din străinătate) este limitată în timp, putând atinge un max. evaluat la 3 mld. euro (făcând abstracție de transferuri nerambursabile UE).

Recapitulând elementele unui scenariu posibil al configurației contului curent al balanței de plăți externe la orizontul anului 2010, ne putem aștepta ca deficitul acestuia să se situeze în jurul cifrei de 6 mld. euro. Presupunând o creștere a PIB de 6% anual, în 2010 acesta ar atinge nivelul de cca 75 mld. euro. În această ipoteză, **deficitul de cont curent ar reprezenta cca 8% din PIB, depășind semnificativ (cu două puncte procentuale) cota de alarmă.**

Precizăm în acest context că, pe plan internațional, se apreciază că deficitul de cont curent al unei țări este sustenabil dacă se situează până la 5-6% din PIB. Depășirea, mai ales pe o perioadă mai îndelungată, a acestui prag, atrage de regulă scăderea ratingului suveran, respectiv creșterea riscului de țară și implicit limitarea (și/sau scumpirea) accesului pe piața internațională de capital a statului respectiv. Aceasta îi poate crea dificultăți majore în finanțarea deficitelor pe calea împrumuturilor externe și chiar în respectarea calendarului obligațiilor de plăți externe.

Cu alte cuvinte, într-o asemenea situație, **există riscul declanșării unei crize financiare de proporții, care poate afecta grav economia și, ca atare, factorii politici și monetari de decizie trebuie să aibă capacitatea de a o preîntâmpina.**

În privința posibilităților de finanțare a deficitului de cont curent al României, precizăm că experiența țărilor în tranziție din Centrul și Estul Europei a demonstrat plafonarea relativă a fluxurilor de investiții străine după un anumit număr de ani, pe măsura epuizării ofertei de privatizare a

societăților cu capital de stat și a diminuării în timp a avantajelor comparative. **În consecință, principala sursă de finanțare a deficitului de cont curent va deveni împrumutul extern, care conduce însă la creșterea gradului de îndatorare a României.** Este posibil ca, în acest mod, datoria externă să se majoreze accelerat, riscând să ajungă la peste 30 mld. euro în 2010. Chiar dacă raportată la PIB pare să se situeze încă la nivele rezonabile (cca 40%), un serviciu anual al datoriei externe de 3-4 mld. euro va deveni o povară greu de suportat de economia țării noastre, făcând-o din ce în ce mai vulnerabilă la eventuale șocuri externe.

Remediul esențial pentru menținerea stabilității financiare externe pe termen mediu și lung este unul singur: o politică economică abilă și coerentă de susținere a exporturilor românești, atât de bunuri, cât și de servicii. Pare deconcertant, dar faptul că de 15 ani nu s-a reușit implementarea unei asemenea politici denotă grave inconsecvențe în punerea de acord a instrumentelor monetare, comerciale, financiar-bancare, de reprezentare și promovare a exporturilor românești.

Primordială din punctul de vedere al autorităților guvernamentale și monetare este recunoașterea importanței exporturilor ca principală ancoră de sprijin a balanței contului curent. Cu cât se amână eforturile de construire a unui sistem eficient de susținere a exporturilor, similar majorității celorlalte state, cu atât se majorează costurile suplimentare ale realizării echilibrului extern, ca și riscul deteriorării ratingului suveran al României.

Pe termen scurt, datele parțiale pentru anul 2004 confirmă posibilele tendințe semnalate anterior. Astfel, în contextul realizării unei creșteri de 8,1% a PIB pe primele 9 luni, deficitul comercial real FOB-CIF (exclusiv componenta IPT) s-a majorat semnificativ, atingând 6,8 miliarde euro și fiind așteptată o cifră de circa 9 miliarde euro la nivelul întregului an.

La finele lunii septembrie 2004, balanța contului curent a înregistrat un deficit de 2,3 miliarde euro, respectiv cu aproape 40% mai mult comparativ cu aceeași perioadă a anului trecut, deși a fost atenuat în mare măsură de sporirea încasărilor din IPT și a transferurilor curente private. În aceste condiții, se așteaptă ca la finele anului 2004 deficitul de cont curent să depășească 3 miliarde euro, situându-se în jurul cifrei de 6% din PIB.

6. Datoria externă a crescut în anul 2004

Ca efect, în principal al deteriorării balanței comerciale și de cont curent, datoria externă pe termen mediu și lung a României s-a majorat de la 15,6 miliarde euro în decembrie 2003 la 17,5 miliarde euro la finele lunii septembrie 2004, deci cu aproape 2 miliarde euro în doar nouă luni din acest an. Precizăm că, în 2004, balanța comercială a fost supusă unor presiuni suplimentare, respectiv aprecierea reală a monedei naționale pe latura exporturilor și majorarea consumului final stimulată și de relaxarea creditului bancar pe latura importurilor, factori ce se vor manifesta probabil și în viitorul apropiat.

În consecință, problema managementului adecvat al riscului de depășire a limitei sustenabilității dezechibrului extern poate fi chiar mai acută decât a lăsat să se întrevadă semnalul de alarmă și argumentațiile noastre expuse anterior, necesitatea unei analize complexe a posibilelor implicații asupra situației financiare externe a României din partea tuturor factorilor responsabili devenind de o maximă stringență și actualitate.

Bibliografie

- European Parliament (2001) *Observations on Traditional Own Resources: The Outward Processing Procedure*, Annual Report of the Court of Auditors.
- Feenstra R. and Hanson G. (2001) *Global Production Sharing and Rising Inequality: A Survey of Trade and Wages*, NBER Working Paper No. 8372, July.
- Georgescu G. (2003) *Fenomenul perfecționării active, un rău necesar sau o șansă pentru România?*, *Revista română de economie*, No. 1-2, CIDE, Bucharest,.
- Georgescu G. (2004) *Spre o nouă provocare: România în competiția outsourcing-ului global*, in vol. *Repere ale evoluției structurale a exportului României*, Expert Publishing House, Bucharest, 2004.
- Pellegrin J. (1997) *Outward Processing Traffic between the EU and the CEECS*, in *Foreign Direct Investments and Trade in Eastern Europe*, Vienna Conference, June 5-6.
- Zaman Gh. and Vasile V. (2003) *Evoluții structurale ale exportului în România*, Expert Publishing House, Bucharest.